

НАРОДНА ТРАДИЦІЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЕПОХУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВІДРОДЖЕННЯ

УДК 796.034.2:394.2“715”

Павло Кицько, аспірант кафедри педагогіки
Полтавського національного педагогічного університету
імені В.Г. Короленка

НАРОДНА ТРАДИЦІЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЕПОХУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВІДРОДЖЕННЯ

У статті аналізуються ідеї і практика фізичного виховання в період європейського Відродження. Підкреслюється значення народної фізичної культури, досліджуються тенденції її розвитку. Автор стверджує, що вона здійснила вплив на гуманістичну педагогіку.

Ключові слова: фізичне виховання, фізична культура, народна фізична культура, народні ігри та розваги, гуманізм, усебічне виховання особистості, християнство, християнський аскетизм.

В статье рассматриваются идеи и практика физического воспитания в период европейского Возрождения. Подчеркивается значение народной физической культуры, исследуются тенденции ее развития. Автор утверждает, что она оказала влияние на гуманистическую педагогику.

Ключевые слова: физическое воспитание, физическая культура, народная физическая культура, народные игры и развлечения, гуманизм, всестороннее воспитание личности, христианство, христианский аскетизм.

The article deals with the ideas and practice of physical education in Europe of Renaissance period. The significance of people's physical culture is accentuated and the tendencies of its development are considered. The author also asserts the influence of this culture on humanistic pedagogy.

Key words: physical education, physical culture, people's physical culture, folk-games and plays, humanism, all-round education, Christianity, christian asceticism.

Постановка проблеми. У сучасних умовах питання фізичного виховання привертають особливу увагу, викликаючи стурбованість громадськості. Навряд чи варто багато говорити, що має місце суттєве відставання на цьому напрямі освітньо-виховного процесу, безпосередньо пов'язаному з проблемою здоров'я нації. Відповідальність за такий стан справ значною мірою лежить на педагогах, теоретиках і практиках виховання, які повинні аналізувати й узагальнювати досвід “виховання тіла”, і не лише вітчизняний, але й світовий, зокрема, європейський.

У самій же Європі ідея фізичного виховання пройшла тривалий і складний шлях. Знаменною віхою на цьому шляху стало європейське Відродження. Саме в цей час відбувся поворот до людини як вищої цінності, по-новому осмислювалися питання її виховання. Обґрунтовуючи необхідність фізичного виховання (“виховання тіла”), гуманісти спиралися не лише на античну гімнастику, але й на вагомі здобутки народного виховання, накопичені упродовж Середньовіччя. Досвід повсякденного життя, здоровий глузд і педагогічна інтуїція переконували селянина, ремісника, бюргера, що здоровий дух може бути лише у здоровому тілі. Саме цьому сегменту сукупної педагогічної думки і виховної практики присвячена дана стаття, у якій ставиться завдання розкрити зміст традиції фізичного виховання, показати форми народного

“спорту”, вплив цього феномену на передові виховні ідеї епохи, їх взаємовплив і взаємозбагачення, еволюцію і трансформацію народної традиції “виховання тіла” у XV – на початку XVII століття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням виховання в епоху європейського Відродження присвячені монографії та статті багатьох дослідників історії педагогіки (У. Вудвард, Б. Год М. Корелін, Н. Рев'якіна, та інші), історії фізичної культури та спорту (Б. Голощапов, Л. Кун, В. Столбов та інші), історії культури (М. Бахтін, О. Гуревич, В. Даркевич та інші), але ця тема далеко не вичерпана і залишається актуальною з огляду на гостроту сьогоденних проблем.

Виклад основного матеріалу. Із розповсюдженням в Європі християнської релігії про язичницький культ тіла було забуто. Ідеологи церкви наголошували на пріоритетному значенні душі, духовності – у них, на думку Августина Блаженного, відбулася іскра божя. Душу приписувалося рятувати, а тіло приборкувати, як “мерзенну плоть”, “темницю душі”. Звичайно, упродовж століть у християнській теології (і педагогіці) можна зустріти й менш категоричні думки щодо тілесного, але аскетична лінія загалом переважала, значно ускладнюючи формування ідеології фізичного виховання. Яскравим виявом такої тенденції був відомий трактат папи Інокентія III “Про презирство до

НАРОДНА ТРАДИЦІЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЕПОХУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВІДРОДЖЕННЯ

світу, або Про ницість людського існування” (XII століття). Усе, що пов’язано з тілом, оголошувалося джерелом гріховності, заборонялося навіть думати про нього, рекомендувалося умертвляти плоть жорсткою аскезою. Однак незважаючи на свою побожність і навіть усупереч їй, середньовічна людина ніколи абсолютно не зневажала тілесне, плотське. “Якщо від точки зору теоретиків та ідеологів – богословів і схоластиків – ми звернемося до реальної й повсякденної релігійної практики, а також до уявлень пересічних вірян, то побачимо не тільки... одухотворення матеріального начала, але свого роду натуралізм або “матеріалізм”, – зазначав А. Гуревич [5, 167]. Дослідник творчості Ф. Рабле М. Бахтін звернув увагу на те, що в романі “Гаргантюа і Пантагрюель” ця тенденція виражена в своєрідній фантастично-гіперболічній формі: тілесні образи гіпертрофовані до гігантських розмірів, плоть ніби реабілітована в такий специфічний спосіб, а разом з нею і вся матеріальна сфера життя. Автор дослідження твердив, що поряд з християнським аскетизмом і в опозиції до нього існувала народна сміхова культура і “потужна матеріально-тілесна стихія” [2, 204, 346].

Дійсно, у народі здавна цінували здоров’я, фізичну силу, тілесну красу. Як свідчать різноманітні хроніки, малюнки, спогади, людей поважали не лише за старшинство походження чи власність, авторитет завойовувався також фізичною силою, молодістю, енергійністю, спритністю, сміливістю. Вельми живучою виявилася народна ігрова традиція, бо багато сучасних видів спорту бере початок саме з неї. У II столітті н.е. християнський ідеолог Тертуліан з обуренням говорив про римські ігри в цирку, убачаючи в них підступи диявола, а наприкінці IV століття під тиском церкви були заборонені олімпійські ігри [9, 82]. Упродовж наступного періоду церква, як могла, боролася з фізичними іграми та розвагами, але перемогти цю “згубну пристрасть” так і не змогла. На старовинних малюнках можна побачити, як селяни грають і розважаються різними фізичними вправами просто перед церковною будівлею. Грали селяни й городяни, королі й дворяни, дорослі й діти. Навіть клірики не цуралися рухливих ігор. Цікавий факт: церковний собор у Сансі 1485 р. заборонив священикам грати в м’яча на тій підставі, що для цього треба було знімати рясу [1, 95]. Невідомо, чи виконувалася ця заборона, але загалом церкві доводилося пристосовуватися, йти на поступки, аби не відірватися від вірян. У буллі кардинала Амбуазського (1501 р.) наголошувалося, що

“тілесні вправи порівняно зі справами духовними видаються мало корисними”, однак інколи, у разі згоди керівника установи (йшлося про коледж Монтегю), спудеї можуть і пограти, пристойно і не дуже часто [1, 96].

І навіть більше того: фактично всі релігійні свята, пов’язані із сезонними роботами, супроводжувалися фізичними іграми та змаганнями. “Жирний вівторок” зазвичай розпочинався з півневих боїв і закінчувався грою в м’яча – середньовічним “футболом”. В історичних джерелах XVI століття знаходимо відомості про те, що “...після обіду вся навколишня молодь виходила погратися з м’ячем. Дорослі – батьки й міська знать – сідали коней і верхи їхали до місця, де веселилася молодь, і разом із нею знову знаходили свою молодість” [1, 86]. Хроніст XVI століття Філіп Стаббс описував цю гру у таких висловах: “Футбол – це гра, де молоді люди... б’ють ногами великий м’яч, котять його по землі, не піднімаючи в повітря. Можу сказати, достатньо погана гра, як на мене, набагато вульгарніша, непорядніша, дурніша, ніж будь-яка інша; вона зрідка закінчується без утрат, нещасних випадків або іншої шкоди для гравців” [6, 115].

За часів Середньовіччя існувало декілька різновидів цієї гри: “суль” у Франції, “херлінг” у Великій Британії, “квіко дель кальчіо” в Італії тощо. Манера гри у “суль” (таку назву мало дещо подібне футбольному м’ячу – куля, наповнена сіном або сплетена з лози) була гнучкою і не підпадала під будь-які писані правила: гравці всі разом кидалися на м’яч, виборювали його руками та ногами, аби доставити до певного місця. “Херлінг” узагалі полягав у стрімкому бігові по горах і долинах, навіть долаючи водойми, з метою закинути м’яч у ворота суперника. Щодо “кальчіо”, тут уже боротьба відбувалася на обмеженому і чітко розміченому просторі. Саме “кальчіо” став попередником сучасного футболу.

Окрім ігор з м’ячем, у сільській місцевості юнаки полюбили “мірятися силою” і змагатися на швидкість, спритність і влучність. Вони метали каміння, бігали, стрибали, піднімали важкі предмети. Забави селян переймали городяни. Розвиток такої форми, як метання, кидання предметів у ціль, призвів до появи у містах різноманітних ігор з кульками: “пергамон”, “тенес” (праобраз тенісу), згодом кеглі, крикет, гольф тощо. Не забудемо сказати й про водні види середньовічного “спорту” – як вправно володіли ними герой Ф. Рабле Гаргантюа, коли “...плавав у глибоких місцях на грудях, на спині, на боку, рухаючи всіма членами або ж самими ногами, з

НАРОДНА ТРАДИЦІЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЕПОХУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВІДРОДЖЕННЯ

книгою в руці перепливав Сену, не замочивши жодної сторінки ... униз головою кидався в воду, діставав дна ... пірнав у безодні ...” [10, 85]. В Італії, особливо у Венеції та інших річкових містах під час свят традиційно влаштовували регати – великі змагання на човнах і гондолах. Одне з таких змагань у XV столітті описано Я. Буркгардтом [3, 355]. На півночі Європи, у Голландії, полюбили ковзани. Про масове захоплення ними свідчать твори образотворчого мистецтва. На ковзанах можна побачити селян і городян, чоловіків і жінок, знатних осіб і простий люд, навіть священиків. Удосконалення ковзанів (поява залізного полозу, плавно відігнутого спереду) дозволило запровадити елементи танцювальних рухів (прототип фігурного катання), дало можливість використовувати на льоду м’яч або клюшку. Так народжувався хокей.

Упродовж усього Середньовіччя до складу народної культури входила силова боротьба – змагання атлетів, бої врукопашну, кулачні бої тощо. Народні кулачні бої можна вважати попередниками сучасного боксу. У баладах про Робіна Гуда, інших легендах і переказах герої обов’язково володіють прийомами рукопашного бою, так само як і збройної боротьби. Кулачні бої влаштовувалися нерідко навіть у церковних дворах. Уже в XIII столітті в Англії достатньо чітко оформилася процедура їх проведення, визначалися чемпіони з цього виду єдиноборства [8, 41]. Поряд з цим серед городян були популярними змагання зі стрільби, насамперед з лука. Держава всіляко підтримувала це заняття з огляду на військову потребу. Так, англійський король Генріх VIII спеціальним едиктом ухвалив, що кожний підданий має систематично вправлятися у стрільбі з лука і навчати їй своїх дітей ще в дошкільному віці [9, 118]. Той же монарх у 1540 році започаткував навчання “високому мистецтву захисту”, тобто фехтуванню. Було дозволено відкривати спеціальні школи, де б майстри тренували молодь, прищеплюючи навички володіння різними видами зброї – мечем, сокирою, довгим списом.

У XIV – XVI століттях у містах Німеччини регулярно влаштовувалися стрілецькі змагання, а лук зі стрілами був витіснений арбалетом. Кожне місто вважало справою честі виставити на них свою команду. За кращі постріли встановлювалися особливі винагороди. Місто, що отримало головний приз, мало право на організацію наступного свята [3, 123–124]. Схожі свята-змагання мали місце в містах Центральної Європи, наприклад у Празі, Відні. Найвищого розквіту вони досягли на межі XV – XVI століть [9, 126].

Варто сказати й про танці. Вони нерідко поєднувалися з народними іграми, включали акробатичні елементи і вимагали певної фізичної підготовки (хіба що за винятком хороводів). У Франції, Іспанії люди танцювали з обручем, виконували складні фігури. Швейцарський студент Томас Платтер так описував народне свято в Авіньоні 1596 року: “Приємно бачити, як під музику вони (молоді дівчата) проходять через свій обруч, вигинаючись і згинаючись у такт інструментам” [1, 104]. Значних успіхів досягло танцювальне мистецтво в Італії. Запозичивши грецьку традицію, поєднуючи її з елементами побутового танцю, Доменіко да Феррара і Фабриціо Карозо до Сермонета заклали теоретичні основи новоєвропейської хореографічної культури [6, 109].

Отже, традиція народної фізичної культури Середньовіччя та епохи Відродження була надзвичайно змістовною і багатогранною. Але, саме за часів Ренесансу вона отримала потужний імпульс для свого розвитку і зазнала якісних змін. Тоді чітко визначилася тенденція щодо уникнення “грубих і підозрілих ігор старої традиції”, того, що містило загрозу моральному й фізичному здоров’ю людини. Традиційні форми середньовічного “спорту” диференціювали як у соціально-класовому, так і у віковому сенсі. Характер першої диференціації був суперечливим і неоднозначним, тому важко провести абсолютно чітку межу між фізичними іграми та вправами дворян, буржуазії, народу. Узяти хоча б французьку гру “суль”: народна за походженням, така, що сягала коріння в общинні обряди сільської громади, вона набула популярності в дворянському середовищі. На малюнках початку XVII століття ми часто бачимо знатних дворян, котрі надувають м’яч для гри. Навіть королі Франції – Франциск I і Генріх II не цуралися цієї мужицької розваги і грали із задоволенням, а останній заразив нею поета Ронсара. “Футболом” захоплювалися також англійські королі Генріх VII і Генріх VIII. Для них обладнали спеціальний майданчик, де разом з придворними мали можливість грати в м’яча заможні городяни [9, 120]. Стрільбі з лука сприяла королева Єлизавета. Вона заснувала регулярні змагання в Лондоні, в яких брали участь і представники англійської аристократії.

Численні іконографічні документи епохи засвідчують той факт, що під час сезонних свят знатні дворяни танцювали разом із селянами, мірялися з ними силою в боротьбі, стрибках, киданні спису, тобто в усьому тому, що вважалося низькими заняттями. Проте згодом, у XVII столітті молоді дворяни вже намагалися відмежуватися від традиційно народних видів

НАРОДНА ТРАДИЦІЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЕПОХУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВІДРОДЖЕННЯ

“спорту”. При королівських дворах, в аристократичних навчальних закладах поширювалися такі форми, як верхова їзда, фехтування, полювання, а також танці нового зразка. Звичайно, фізичні розваги знаті цим не вичерпувалися, у моду входив “футбол”, гольф, боулінг тощо, але верхова їзда та фехтування залишалися класично дворянськими. У той же час сільське дворянство, наприклад, сквайри в Англії, не відривалися від народної традиції, намагалися її підтримувати, заохочуючи проведення селянських ігор і змагань.

Цікавим літературним пам'ятником епохи європейського Відродження, у якому підведено підсумок етичних, естетичних і педагогічних пошуків того часу, є трактат Бальдассаре Кастильоне “Придворний” (1516 р.). Автор створив образ “ідеального придворного” ренесансної доби, який, по суті, був гуманістичним ідеалом особистості. Проте, герой твору жив у соціально обмеженому середовищі і спілкувався лише з представниками аристократичної еліти. Поміж актуальних питань, що їх обговорюють персонажі трактату, є й питання про “виховання тіла”. Безсумнівно, усі сходяться на тому, що “ідеальний придворний”, тобто аристократ, має бути красивим і сильним, розумним і вихованим. А от питання про те, які види “спорту” є гідними його соціального статусу, стало предметом дискусії. Власне, йдеться про те, чи можна дворянинові грати й змагатися з не дворянами. Сеньйор Паллавичино вважав, що так, і навів приклад: на його батьківщині, у північній Італії, Ломбардії, це стало звичним явищем. Там селяни й городяни традиційно танцювали і змагалися в силі без будь-яких застережень і забобонів. Опоненти загалом погоджуються, проте за умови обов'язкової перемоги, дворянина, бо поразка зашкодить його честі (!). Отже, спортивний дух поступав в значенні честі феодала, такої ж думки і сам “придворний”. Він запропонував щось на зразок програми фізичного виховання “благородного” стану: це передусім полювання (бо воно нагадує війну, а військова справа – перший обов'язок дворянина), плавання, стрибки, біг, кидання каменів, гра у м'яча, верхова їзда, вольтижування і ще деякі види “спорту”. Як бачимо, дещо зі “спорту” народного в цю програму все ж таки ввійшло (м'яч і “кидання каменів”), а деякі форми було відкинуто. “Здобувши неабияку майстерність у цих вправах, рештою, – уважав придворний, – можна знехтувати, а саме перевертати на землі, ходінням по канату тощо” [7, 208, 209].

Серед зауважень “придворного” є й таке:

фізичне виховання дворянина не повинно зводитися для потреб військової служби. Воно повинно спрямовуватися на формування людської особистості як такої, її гармонійного розвитку. Автор трактату навіть знайшов красиве слово для цього – “грація”, “блага грація”, тобто витончена гармонія всіх позитивних якостей людини, у тому числі фізичних. Водночас міркування Б. Кастильоне віддзеркалили трансформацію лицарського ідеалу фізичного виховання. Лицарство як таке поступово сходило нанівець, залишаючи свій спадок новим поколінням дворян і придворній культурі. Але з іншого боку, дещо відійшло й народове, інколи у своєрідній, можна сказати, пародійній формі. У північних містах Європи – Страсбурзі, Нюрберзі, Генті та інших – з нагоди вступу молоді до цехів, під час сезонних ярмарок проводили різноманітні змагання – біг, перетягування канату, стрільба в ціль. При цьому нерідко влаштовували власні “турніри” – “у зеленому вбранні, із солом'яним щитом і жердиною в руці”. Майже так карикатурно виглядав “істинний лицар”, якого зустрів Тіль Уленшпіґен, герой роману Шарля де Костера. Але городяни і селяни не просто пародіювали лицарські турніри, але й запозичували деякі елементи лицарських ігор. “Кільце” і “квінтана” (“опудало”) – традиційно лицарські розваги. У першій потрібно було, пішки або верхи вразити списом дерев'яну мішень у формі голови турка, у другій – на повному скаку зірвати кільце. Спочатку все це дозволялося робити лише дворянам на лицарських турнірах. Відомо, що з кінця XVI століття турніри більше не проводилися. У ці ігри грали просто так, незалежно від їх призначення. Вони стали доступними широким колам народу, навіть дітям. “Що ж відбулося? – зазначає француз Ф. Ар'єс. – І сьогодні, як не дивно, вони не зникли повністю, як це може здатися на перший погляд. Однак нічого подібного не знайти біля тенісних кортів і майданчиків для гольфу, тобто в багатих районах. Необхідно йти на сільські свята, де й досі стукають довбнею по голові турка і бігають за кільцем. Це й усе, що залишилося від лицарських турнірів Середньовіччя: дитяча й народна забава” [1, 103].

Змінювався також характер фізичних ігор і розваг міського населення. У XV – XVI століттях частина з них переміщувалася в сільську місцевість, а в самих містах ігри ставали більш організованими, вони диференціювалися залежно від статків городян. Деякі розваги заборонялися властями на тій підставі, що вони загрожують громадському порядку – наприклад, кегельбан у XVI – XVII століттях неодноразово закривали через бійки, що траплялися в ігрових залах. До

НАРОДНА ТРАДИЦІЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЕПОХУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВІДРОДЖЕННЯ

деяких ігор доступ народу обмежувався майновим цензом. В Англії, наприклад, грати в боулінг мали можливість лише власники земельних ділянок з певним доходом (у XVI столітті – 100 ф. ст. щорічно). Заможні городяни формували свої власні пріоритети в галузі фізичної культури. Для ігор у м'яча обладнувалися спеціальні зали, де збиралося міське товариство і, окрім гри, обговорювало різноманітні проблеми. Стало менше розважальності і більше утилітарності у фізичних розвагах городян. При цьому традиційні види “спорту” намагалися ставити на теоретичну основу, писалися трактати з фехтування, футболу, боротьби тощо. В Англії король Яків I (1566 – 1625 рр.) видав “Книгу про спорт” – посібник з улюблених англійцями фізичних вправ і розваг. В Італії А. Скаїно описав флорентійський футбол (кальчіо) і спробував описати правила гри. К. Агріппа і С. Фабрис започаткували теоретичну розробку мистецтва фехтування.

В епоху Відродження намітилася тенденція відмежування дитячих ігор від ігор дорослих. На картинах і гравюрах ми вже не бачимо, що діти грають у “футбол” поряд з дорослими, як у ранньому Середньовіччі. Очевидно, усвідомлювалася небезпека для здоров'я і життя дітей тогочасної гри. Однак це не означає, що футбол відійшов до ігор дорослих. Ця спортивна гра продовжувала бути популярною серед учнів закритих приватних шкіл в Англії, а педагоги і батьки вбачали в ній неабиякий виховний потенціал і засіб відпочинку школярів [4, 15]. Англійський педагог Р. Мюлькастер, розмірковуючи про значення старих народних ігор, дійшов висновку, що популярність футболу не є випадковою, бо ця рухлива гра надзвичайно корисна для здоров'я. Італійський лікар І. Меркуріаліс так само стверджував, що ігри з м'ячем сприяють струнності, біг зміцнює дихання, а боротьба виховує рішучість [9, 124].

До переліку дитячих ігор потрапили також вправи з обручем, стрибки через нього і через скакалку, різноманітні ігри з кульками, воланами, піжмурки, квач тощо. Усвідомлюючи корисність рухливих ігор, європейське суспільство відбирало для дітей найбільш небезпечні види – як з боку фізичного, так і морального здоров'я. Азартні ігри піддавалися моралістами і педагогами жорсткій критиці. Цю критику підтримували й церковні діячі. Процес педагогізації рухливих ігор відбувався на тлі зростання суспільного інтересу до дитини і дитинства, уваги до здоров'я і фізичного розвитку молоді, а, з іншого боку, супроводжувався пом'якшенням найбільш грубих форм народної фізичної культури.

Гуманісти, які першими поставили питання про необхідність фізичного виховання в контексті гармонійного розвитку особистості, мали на увазі в першу чергу античну гімнастику. Проте вони не обмежувалися нею і додавали, окрім елементів лицарської підготовки, багато форм з народної традиції, сформованої в період Середньовіччя. Найбільш послідовним, як нам видається, був Еразм Роттердамський. Окрім гімнастики, він рекомендував дітям ігри з м'ячем, кульками, різноманітні стрибки (“як сарана, обома ногами, з'єднавши ноги, на одній нозі”) [11, 93]. У “Розмовах за просто” Еразма хлопчики грають у ручний м'яч – різновид лапти. Ця гра була розповсюджена у сільській місцевості впродовж усього Середньовіччя. Вони також “шттовхають ядро”, хоча, здається, це простий камінь, яким потрібно влучити у велику брилу. “Куля в залізне кільце” – схоже, це від того самого “кільця”, що прийшло на зміну лицарським турнірам [12, 47 – 68].

Я.А. Коменський у “Великій дидактиці” приділив особливу увагу народним іграм. На ілюстраціях до книги ми бачимо основні зимові та літні розваги, і всі вони народного походження: біг наввипередки, боротьба, кулачний бій, “кільце”, піжмурки, котурни (диби), фехтування палицями, кеглі, ковзани, санки, гоїдалка. І хоча педагог не мав на увазі спеціальних уроків з фізичної культури, він наголошував на необхідності й корисності народних рухливих ігор для відпочинку від інтелектуальних занять і шкільних уроків, а також з точки зору морально-етичного виховання, формування характеру дитини та її соціалізації.

Висновки. Таким чином, можна констатувати, що за часів Середньовіччя в європейських країнах сформувалася потужна й багатогранна народна традиція фізичного виховання. Вона існувала й розвивалася автономно, незалежно від будь-яких теоретичних обґрунтувань і панівних ідеологій, ґрунтуючись на здоровому глузді та педагогічній інтуїції простого народу – селян і городян. Потреба у фізичному вихованні (“вихованні тіла”) була зумовлена самим життям – працею, необхідністю захищатися від ворогів, протистояти суворим умовам буття середньовічної людини. У народних фізичних іграх і розвагах ми знаходимо багато зародків сучасного спорту. Проте деякі форми, на жаль, забулися. Але головним є те, що, незважаючи на всі заборони і обмеження, ця культура продовжувала жити і розвиватися.

В епоху Відродження вона набула нових рис. Її осередком стали міста з їх особливою психологічною атмосферою, бурхливою

НАРОДНА ТРАДИЦІЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЕПОХУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВІДРОДЖЕННЯ

економічною активністю, волелюбним населенням. Відбувається (хоча й досить суперечливо) диференціація фізичних ігор і розваг, окремі їх види стають надбанням певних соціальних груп і станів (дворянство, аристократія, заможне бюргерство, простий люд). Зникають або пом'якшуються надто грубі форми. Постає питання про дитячі ігри, виникає думка, що їх необхідно відмежовувати від ігор дорослих.

Остання обставина дуже важлива. Вона пов'язана з новим ставленням до дитини й дитинства, новим підходом до виховання взагалі й до фізичного виховання зокрема. Вагоме слово сказали в цей час натурфілософи і медики, указавши на залежність здоров'я від правильно організованого виховання.

Гуманісти епохи європейського Відродження, спираючись на античний досвід, обґрунтовуючи ідею всебічного, гармонійного розвитку особистості, визнавали необхідність фізичного виховання – “виховання тіла” – не меншою, ніж “виховання душі”. При цьому вони зазнали впливу і народної педагогіки, про яку йшлося в нашій статті. Інакше й не могло бути – Античність з її культом тіла залишилася в глибині століть, а ігри та розваги простого народу, який по-своєму, без філософії і теорії “виховував тіло”, оточували їх повсякденно. Тому посилення на народні форми зустрічаємо у творах італійських педагогів-гуманістів, Ф. Рабле, М. Монтеня, Еразма Роттердамського та інших не менше, ніж на класичну гімнастику греків.

У цьому зв'язку не можна не згадати, що традиція народного фізичного виховання і фізичної культури була присутньою в Україні за козацьких часів. Тут існували школи, де діти не лише здобували освіту, але й отримували достатньо серйозну військово-спортивну підготовку. Мужність, сміливість, невибагливість козаків під

час походів і в побуті відзначали сучасники, звертаючи увагу на те, що ці люди змалку виховувалися в такому дусі.

Досвід народного фізичного виховання збагатив педагогічну думку епохи європейського Відродження. Зливаючись із ренесансним гуманізмом, здобутками медицини і відродженням античних ідеалів, він сприяв просуванню європейців, словами Ф. Ар'єса, від “кулачних боїв – до суспільства фізичної культури”, новоєвропейського суспільства.

1. Ар'єс Ф. Ребёнок и семейная жизнь при Старом порядке / Ф. Ар'єс. – Екатеринбург: Уд-во Урал. ун-та, 1999. – 416 с.

2. Бахтин М.М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура Средневековья и Ренессанса / М.М. Бахтин. – М.: Худож. лит., 1990. – 543 с.

3. Буркгардт Я. Культура Италии в эпоху Возрождения / Я. Буркгардт. – Смоленск: Русич, 2002. – 448 с.

4. Валь А. История футбола / А. Валь. – М.: Изд-во “АСТ”, Изд-во “Астрель”, 2003. – 144 с.

5. Гуревич А.Я. Культура и общество средневековой Европы глазами современников / А.Я. Гуревич. – М.: Искусство, 1986. – 364 с.

6. Кун Л. Всеобщая история физической культуры и спорта / Л. Кун. – М.: Радуга, 1982. – 399 с.

7. Кастильоне Б. Придворный // Сочинения великих итальянцев XVI века. – СПб.: Алетейя, 2002. – С. 181–246.

8. Мандзяк А.С. Боевые искусства Европы / А.С. Мандзяк. – Минск: Современное слово, 2005. – 351 с.

9. Олизова В. Люди и игры: у истоков современного спорта / В. Олизова. – М.: Физкультура и спорт, 1985. – 240 с.

10. Рабле Ф. Гаргантюа и Пантагрюэль / Ф. Рабле. – М.: Худож. лит. 1973. – 783 с.

11. Эразм Роттердамский. О приличии детских нравов / Эразм Роттердамский // Педагогика. – 1995. – № 4. – С. 82–94.

12. Эразм Роттердамский. Разговоры запросто / Эразм Роттердамский. – М.: Худож. лит., 1969. – 703 с.

Стаття надійшла до редакції 17.06.2010

27 вересня

Воздвиження Хреста Господнього

Зараз хрест – головний символ християнства. Християнські храми увінчані хрестами, кожен християнин носить на грудях натільний хрест і освятив себе хресним знаменням.

У 70 р. від Р.Х. Єрусалим був зруйнований, багато священних місць були знівечені і засипані сміттям і руїнами. Римський імператор Адріан побудував на місці зруйнованого Єрусалиму нове місто, засипав трину Господню землю і поставив над нею ідола, а на місці, де Христос був розіпнутий, збудував храм богині Венері.

День Воздвиження Хреста Господнього – день строгого поста.

